

- ix. 4754 - 156 / 1936-37 - 1937. i. 14. - törvényi - joghólos. pót.;
 4794 - 196 / " " - " ii. 19. - joghólos. pót - nyltb.;
 5013 - 415 / " " - " vi. 25. - kételez - ker. és ny. pót.;
 5.106 - 72 / 1937-38 - " x. 29. - ker. és ny. pót - nyltb.;
 x. 5.405 - 371 / " " - 1938. vi. 23. - negyves - nyltb.;

Derecke, Pálmar m. 1912. viii. 23. .ref.

Rep: 1938. vi. 23.

Arélan áhíat: 1343 / 1927 sz.

B. 7.
K. 13

A DEBRECENI E. KIR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM
 JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

165 1937 / 138

Érk: 19 1937 DEC. 16. hó n.

Előadó: _____

dr. melléklet. Előirat: _____

Bizálathoz kiadatik:
 dr. Gyutpéteri Imre Béla
 " Bacsó Gábor"
 professor matematik.

Debrecen 1937. dec. 16.-án.

[Handwritten signature]
 e. i. dékán.

világos elismerés } díjazás
 40 év óta }
 nem lehet megpályázni - elfogadom.
 Jan. 10.

[Handwritten signature]
 K. 13

JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ÉRTEKZÉS.

KÁRTÉRÍTÉS A SEMMIS VAGY FÉLBEHMARADT SZER-
ZŐDÉSEKNÉL./ ▲ kérdés fejlődése a német
jogtudományban./

Irta:

Hadon Béla

A 2325

- 2 -

F O R S S M U N K A K :

- Fehring: Culpa in contrahendo (Fahrbücher für
Dogmatik IV. 1861.)
- Bähr : Irrungen im Kontrahieren (Fahrbücher
für Dogmatik XI. 1871.)
- Mommsen: Die Haftung der Kontrahenten, bei
der Abschliessung der Schuldver-
trättern (1879.)
- Melliger : Culpa in contrahendo, oder
Schadenersatz bei nichtigen Verträ-
gen nach dem gemeinem und
schweizerischen Obligationsrechts
sowie dem deutschen B.G.B. (2. Aufl.
1898.)

VÁZLAT.

I. Kérdés felvetése.

II. Szerződéses, vagy szerződésen kívüli kártérítés?

III. A kártérítés alapja.

IV. A kártérítés tartalma.

V. Befejezés.-

KÁRTÉRÍTÉS A SEMMIS VAGY FÉLBENMARADT SZERZŐDÉSEKNÉL.

ZÖDÉSEKNÉL. / A kérdés fejlődése a német jogtudományban. /

A jog, mint az emberek együttélésének egyik szabályozója nem tartozhat az absztrakt tudományok közé. A kialakult teóriáknak allandó controlja marad a praxis. A jogtudósoknak tehát éppen az a feladatuk, hogy megtalálják a módot arra, hogy a mindennapi élet által felvetett egyes eseteket a jog általános alapelvei alá tudják vonni.

Egy ilyen kísérlet történt a német jogtudományban is a semmis illetve félbemaradt szerződéseknél előálló kártérítés kérdését illetőleg.

Ennek a kérdésnek a kidolgozása Jhering Rudolf német jogtudós nevéhez fűződik és "Culpa in contra henō" című fejtegetésében nyert kifejtést.

Már a lényegbeli tévedés tanáról szóló fejtegetéseiben régóta nagy nehézségeket okozott

Jheringnek egy pont, amelyikre nem tudott megnyugtató megoldást találni. T.i. az a kérdés: hogy vajjon a tévedő fél nem tartozik e az ő vétkeisége folytán okozott karért a másik félnek kártérítéssel? Ha például valaki 100 fontot akar rendelni egy bizonyos aruból, azonban összeeseréli a fontot a mázsával. Az áru megérkezik, de ő visszautasítja.

Hogy a szerződés semmis az a tévedés bebizonyulása után kétségtelen, de kiviseli a hiába való csomagolási és szállítási költségeket? A culpa-sus fél nem tartozna kártérítéssel a másik fél részére a culpa-ja következtében előállott kiadásokért? Erre a kérdésre Jhering őt megelőzőleg csak négy írónál talál feleletet.

Ezek közül kettő tagadólag nyilatkozik még pedig látszólag teljesen jogosan. Hiszen a német jog az ugynevezett "gemeines Recht" római jogi alapokon nyugodott. Így a kártérítés kérdésében is elfogadja azt a római jogi alap principiumot, hogy erre vagy

egy megkötött szerződés, vagy pedig valamilyen szerződésen kívüli momentum nyújthat jog-alapot. Egyedüli döntő ebből a szempontból a szerződés létrejött, vagy létre nem jött volt.

Viszont általános alapelvként volt elfogadva a római joggal az is, hogy szerződésen kívüli állapotban " csak a dolus, illetve az azzal egyenlő értékű culpa lata " jogosít kártérítési igényre. A culpa csak egy esetben t.i. akkor, ha a lex Aquilia követelményeinek megfelel. Így Savignynek az előbbi felvetett kérdésre adott tagadó válasza a római jog és a logika követelményeinek egyaránt megfelel. Hiszen szerződés nem jött létre, mert hiányzott a fennforgó tévedés miatt az ehhez szükséges consensus. A szerződéses culpa alapelvének alkalmazásáról így szó sem lehet. Viszont " dolus " sem fog fenn és az "actio legis Aquiliae"-ban lefektetett szerződésen kívüli culpa kriteriumai sincsenek meg.

Savigny válasza mintahogy már fentebb is

említették logikus, viszont egyáltalán nem megnyugtató. A culposus fél büntetlenül szabadul, az ártatlan pedig viseli az idegen culpa következményeit. Ha a római jog tételei ilyen eredményre vezetnek a valóságban, akkor - jegyzi meg Jhering - méltán lehet azzal a szemrehányással illetni, hogy ezt az oldalt illetőleg nagyon érzékeny hiányai vannak.

Ebből tehát az következne, hogy engedni kellene a gyakorlat által támasztott követelménynak és félretenni a római jogi alapelveket.

Jhering azonban harmadik megoldást talált. Őt nem elégítette ki sem Thölnek és Bährnek pusztán a megbízott tévedésére vonatkozólag felállított elmélete, sem Schweppenak általános alapelve^{rel} ~~sem~~ kártérítési alapul megnevező kitétele, amely szerint " ha az egyik fél dolosa, vagy culpája okozza a semmiséget, a károsultnak, ellenben ebben a vétségben nincs része, akkor az utóbbi általános alapelvek szerint kártérítést követelhet ".

Richelmann elméletét ellenben teljesen el-

fogadja Jhering, bár ő az utóbbtól teljesen függetlenül jutott el hasonló eredményre.

Elméletének lényege az, hogy a szerződés semmissége, semmisséget jelent ugyan a szerződés teljesítése szempontjából, de nem jelent semmisséget az abból következő kártérítés szempontjából.

Ezért hibás szerinte Schweppe konstrukciója, mert ez a szerződés teljes semmisségének állításával egyszersmind tagadja a szerződéses kereset adhatásának lehetőségét is.

A Richelmann által meglátott helyes fel fogás, azonban idők folyamán teljesen feledésbe merült.

Visszont az egészséges jogérzés minden indítékát le kellene gyűrnünk magunkban írja Jhering, ha megpróbálnánk belenyugodni abba, hogy ilyen esetekben mivel a szerződés érvényesen nem jött létre: szerződéses kereset nem indítható, viszont az abtiko legis Aquiliae előfeltételei sem forognak fenn, így jogorvoslatot itt sem találhatnánk.

pedig ki ne érezné itt egy kereset nyújtásának szükségességét.

A források azonban hallgatnak erről a kérdéstről és az irodalom is hiven követi példájukat.

Bár Jheringnek ezzel a véleményével szemben áll a "Jahrbücher" B.I.462. oldalán a 161. jegyzetben Bähr részéről egy ellen vélemény. Szerinte ugyanis a megbizott, aki tévedést követett el, ezzel ügyvivővé lett és így felel a harmadikkal, szemben a megbízás fennforgásáért. Ez más szavakkal amnyit jelent, hogy mint a római jog szerint az ügyvivő, aki mivel maga kötötte a szerződést, maga is felel érte és megbízásának áthágásával elveszti azt a jogot, hogy az ellene " quasi imstitoria actio "-val fellépő harmadikat a mandanshoz utasítsa, éppen így a közönséges megbizottat is minden további nélkül szerződő félnek kell tekinteni és mint ilyet kötelezni a szerződés teljesítésére.

Ez azonban Jhering szerint sem az elméleti jogszerűség, sem a gyakorlati használhatóság szem-

pontjából nem fogadható el. Ez csak a büntetés ét-
tolását jelentené arról, aki a három közreműködő sze-
mély közül leginkább akart szerződni, arra akinek a
szerződés létrejöttét célzó akarat szempontjából ugy-
szólván semmi szerepe sem volt.

Meglehet e tagadni a szerződés megkötése
után hibájára rögtön rájövő megbizottól a helyesbi-
tés lehetőségét? Pedig abból, hogy a saját nevében
tekintjük megkötöttnek a szerződést ez következne.
Ez az eset viszont jó volt arra, hogy elvezesse Jha-
ringet magának a kérdésnek elméleti kidolgozásáig.

Legelőször is a culpa nak itt felvetődő
esetét tartja szükségesnek szembeállítani a culpa
többi fajával.

A különbség szerinte abban van, hogy itt
a culpa egy szándékos szerződéses viszonytal kapcsol-
latban jelentkezik. Az egyik fél azáltal károsodott
meg, hogy egy a másik által proponált és külső folya-
matára nézve létre is jött szerződést teljesített. Ez-
zel a megállapítással határozott választó vonalat ta-

lált a culpa területén. T.i. a szerződés kötésnél előforduló culpa lesz a culpa in contrahendo. Megrősi ti álláspontját az, hogy két esetben t.i. a res extra commercium és a nem létező örökség eladása esetében maga a római jog is kimondja a kártérítési kötelezettséget. Ezzel teóriája forrásszerű alapot nyer.

A forráshelyek, amelyeknek felhasználásáról itt szó van a következők:

I.62.§.1.de contr.emt./18,1./^{dl}modestinus/:

"Qui nesciens loca sacra vel religiosa vel publica pro privatis comparaverit, licet emptio non teneat ex empto tamen adversus venditorem experietur ut consequatur quod interfait eius ne deciperetur."

Ugyanezt az álláspontot tartják szem előtt az institutio szerzői az emptio-venditioról szóló 5.§-ban / 3,23./: "Loca sacra vel religiosa item publica veluti forum basilikum frustra quis stiens eruit quas tamen si pro profanis vel priatis deceptus a venditore quis eruerit habebit actionem ex empto

quod non habet ei liceat ut consequatur quod sua interest eum deceptum non esse. Idem iuris est si hominem liberum pro servo emerit." Az idetartozó esetek közül csak egyetlenegyben nyújtott a pretori edictum sajátos keresetet.

I.8.1.§.de.relig./11.7./Ulpianus/:" Si locus religiosus pro puro venisse dicitur praetor in factum actionem in eum dat ei, ad quem ea res pertinet quae actio et in heredem competit cum quasi ex empto actionem contineat."

A második esetet az I.8. és 9.de.hered. vend.szóló részek tárgyalják./ 18,4./

I.8./Javolenus/...si nulla est /hereditas/ de qua actum videatur, pretium duntaxat et si quid in eam rem impensum est emptor a venditore consequatur.

I.9./Paulus/...et si quid emptoris interest.

Ha analizáljuk azt a viszonyt amelyet ezek a forrás helyek tárgyalnak akkor minden kétséget kizárva a következő momentumokat állapíthatjuk meg:

1. Az adásvételi szerződés külsőleges megkötése. Ez az áruban és érben való meggyőzés külső körülményein nyugszik.

2. A szerződés semmissége. Az eladott tárgyakban megnyilvánuló hiányosság miatt, egyik esetben hiányzó forgalom képesség, a másik esetben az áru létezésének hiánya.

Ezt az utóbbi esetet nem úgy kell értelmezni, mint ahogy ez az I.8. "si nulla est de qua actum est videatur" idézet alapján magyarázhatnánk, hogy t. i. a felek egyáltalán semmiféle meghatározott örökséget nem tartottak szem előtt. A forrásokban előforduló kifejezések inkább azt mutatják, hogy a jogtudós itt két esetet akar szembeállítani egymással: először, van csakugyan egy tárgyi örökség, de az nem az eladóé, itt lehet perelni a teljesítésre, másodszor az örökség tárgyilag sincs meg pl. az örökhagyó nem halt meg, vagy az eladó egy nem létező személyt tüntetett fel örökhagyónak. Ebben az utóbbi esetben van azután a Jhering által megkonstruált kártérítési

keresetnek helye.

Mi is volt a jelentősége tehát a források napvilá^{ra} hozatalának? Az, hogy ezzel megdőlt az a hit, hogy a római jog nem ismeri el a szerződés érvénytelensége esetére a kártérítési igény jogosultságát. A vita mostmár a források magyarázata körül alakult ki. A kérdés az lett, vajjon a kártérítési igényt a szerződéses, vagy a szerződésen kívüli alapelv alá vonják e, vagy mint egy teljesen különálló izolált valamit kezeljék?

II.

Az utóbbi lehetőség a római jog alapelvától való eltávolodást jelentette volna, mert hiszen mint ahogy ezt már fentebb mondtuk a római jog a kártérítési igényre vonatkozólag csak a fenti két kategóriát ismerte el. Így tehát ennek figyelmen kívül hagyásával e között a két álláspont között indul meg a tudományos küzdelem. Maga Jhering is elképzelhetetlennek tartja, hogy teóriáját ne a két alapelv valamelyike alá vonja.

Kifejti, hogy az a körülmény, mely szerint a szerződést tulajdonképpen érvényesen létre nem jött, úgy látszik szükségszerűen az extra contractualis kár okozás területére utal bennünket. És így amennyiben nem akarnánk keresetünket mint valami jogi szabálytalanságot feltüntetni, akkor csak az actio legis aquiliae és az actio de dolo közötti választás lehetősége marad hátra számunkra.

Ezt a felfogást vallja Mommsen. Vele szemben azonban Jhering azt vitatja, hogy ezek szerint nem volna megmagyarázható az a tény, hogy a római jogászok mindig szerződéses keresetet adtak és a praetoris szükségesnek tartotta az actio de dolo helyett a fenti esetben egy sajátos kereset nyújtását.

Mindezekből tehát nyilvánvaló különben is hogy ilyen szerződésen kívüli viszonyon nyugvó kártérítési keresetet csak akkor lehetne erre a célra fordítani, ha az actio dolinal a dolus momentumától

az *actio legis aquiliae*-nál pedig a károkozás különleges fajtájától eltekinthetnánk. Így kaphatnánk egy olyan keresetet, amely a kettő között állana, mert az előbbiből a károkozási forma közömbös volt, az utóbbitól a culpát venné kölcsön.

Miután pedig ez lehetetlennek látszik következni az, hogy felkell adnunk a szerződésen kívüli karakter gondolatát és keresetünket a szerződés érvénytelensége ellenére is a *contractualis culpa* szempontjaira visszavezetni. Erre az oldalra utalja írja tovább Jhering már az a külsőség is, ami a szerződés látszólagos létrejöttében áll.

Megerősíti ezt maga a római jog azzal, - mintahogy ezt már a Mommsennel szembeni érvelésénél említettem - hogy szerződéses keresetet nyújt. / *Actio emti.* / Tudvalevő t. i. hogy a kereset neve a római jogász számára nem pusztán név, vagyis nem csupán perbeli jelentősége van, hanem a szóbanforgó körülmény materialis jogi természetét is megjelölő kifejezés. Az *actio emti* tehát ebben az esetben annyit

jelentene, hogy a kártérítési igény szerződéses kötelemre támaszkodik.

Hogy lehet mind ez, ha a szerződés "Semmis"?

Jhering erre is megfelel, mint ahogy ezt már fentebb is láttuk, bár megkell jegyeznünk, hogy válasza kissé erőltetett és önkényes. T. i. azt mondja: a szerződés nem minden vonatkozásában semmis hanem csak a teljesítésre irányuló kötelmet szünteti meg ez a semmisség, de nem szünteti meg egyéb kötelemeket.

Állításának támogatására két érvet hoz fel:

Az egyik a bontó feltétel mellett kötött adásvételi szerződésnél megadott actio venditi.

A másik az actio empti és a reivindicatio közötti párhuzam.

Alkalmasnak találja még a szerződéses keresetet a szándékolt szerződésnek a véttséggel való - szerinte belső - kapcsolata miatt is. Ezeknek a meg-

győzőeknek érzett érveknek a hatása alatt dönt Jhering a szerződéses kereset alkalmazása mellett.

III.

Az alkalmazhatós feltételeként azonban megköveteli a culpát az egyik fél oldalán. Itt kapcsolódik bele a téóriába a vétségi elv, az u.n. Verschuldungsprinzip.

Ez abban áll, hogy az egyik fél szerződés kötése becsatlakozik anélkül, hogy a szándékolt szerződés érvényességi követelményei felől saját személyét illetőleg biztos lenne és így a szerződés hamis látszata folytán a másik fél hárt szenved.

Aki szerződik kilép a szerződésen kívüli érintkezés tisztára negatív kötelezettségi köréből és a culpa in faciando teréről a culpa in non faciando területére jut.

Vagyis nemcsak a már megkötött, hanem a keletkező félben levő szerződésnek is a culpa általános szabályának védelme alá kell tartoznia.

Mert maga az a tény, hogy valaki egy mássikkal szerződés kötés irányában tárgyalásokba bocsátkozik már feltételezi mintahogy azt már fentebb mondtuk, hogy az illető tanúsítson olyan gondosságot, aminek következtében a szerződés tényéből, illetve ennek bekövetkező semmissége miatt a vele szemben álló felet semmiféle kár ne érhesse.

Az elmélet első pillanatra tetszetős.

Jhering könnyed és szellemes stílusának hatása miatt hajlandóak lehetnénk könnyen igazat adni, Wangerownak, aki különben egyetlen volt, ki a nagy jogász fejtegetését a maga teljes egészében elfogadta.

Azonban az első lelkesedés lecsillapodása után kénytelenek vagyunk több tekintetben elismerni az ellenvélemény helyességét.

Jhering ugyanis mintahogy már fentebb is láttuk a culpát a kereset alapjának tekinti. Viszont helyes praktikus érzéke ezt diktálja, hogy az elmélet kazuistikájából egyetlen olyan esetet se hagyjon

ki, aminek mellőzése ellen jogérzéske tiltakozna.

Mit tett tehát? Ahogy Regelsberger megjegyzi kénytelen a culpa fogalmat annyira kiterjeszteni, hogy az már egyenesen a fiktívoval határos.

Jhering maga is írja ezt, mikor felveti a kérdést: "nem lesz e a culpa így, csak másik megjelölése az eladó törvényes felelősségi kötelezettségének"?

Annál inkább jelentős ez, mert a forrásokat illetőleg maga Jhering bizonyította be, védve álláspontját azokkal szemben, akik az említett helyeken dolust feltételeznek, hogy a szöveg csak objektív értelemben vett "csalódottságról" tehát nem csalásról, vagyis dolusról, és mi még hozzátehetjük, culpáról sem beszél.

Miért próbálja hát Jhering mégis mély jogi elmájának minden művészetével a forrásokba belemagyarázni a culpát.

Ő maga adja meg rá a feleletet: "Culpa figyelembe vétele nélkül a kartérítési kötelezettség

mint teljesen izolált positiv rendelkezés jelentkezik, ennek figyelembe vételével viszont a szerződéses elmélet általános törvényei alá vonható." Amde jegyzi meg ezzel kapcsolatban Melliger- ha fel is tételezzük, hogy a mi esetünkben szerződéses viszonyról van szó, akkor is éppen a római jog az, amelyik precedenst produkál a kártérítési kötelezettségnek vétség nélküli megalapozottságára, mintahogy ezt a mandatumnál és preceptumnál láthatjuk.

De szerződésen kívüli viszony esetén is szolgál a jog megfelelő analógiával, mert köztudomásu, hogy az actio de effusis et dejectis, az actio de pauperie és pasta nem kívánnak meg vétséget.

Végül mégcsak Mommsen érvelése álljon itt: Vajjon könnyebben elviselhető e a "culpa" valódi vétség nélkül, mint egy szintén vétkesség fennforgása nélkül megállapított kártérítési kötelezettség ?

Jhering azonban bár lehetetlennek látszik, hogy éles jogi elmáját elkerülték volna a fenti ellenvetések, kitart a culpa mellett, mert ugy gon-

dolja ez az egyetlen kapocs, amely a kauzisztika egyes darabjait összefűzheti és alapot szolgáltat hat a két forráshely rendelkezéseinek analóg kiterjesztésére.

Kitart annyira, hogy még az önmagával való ellentétbe jutástól sem riad vissza mint azt, majd alább a kereset tartalmának tárgyalásakor látni fogjuk.

IV.

Mire is irányul tulajdonképpen a vevő igénye? Az, hogy az adott vételarat visszakövetelheti magától értetődőleg következik, a *conditio sine causa* tételéből ehhez nem volna szükség szerződéses keresetre. Így a kereset tárgyul csak a vevő interesse -je marad és csakugyan három forrás helyen világosan megtalálható ez a kitétel: *quod / si quid / eius interest*

Ha ezek közül csak az egyikre az I.9.de. her. vend. szöveg részben előforduló *et si quid emtoris interest* kitételre támaszkodhatnánk, akkor ennek

a szónak - írja Jheráng határozatlan jelentése miatt az interesse fogalmának helyes felfogását illetőleg nehézségek keltekezhetnének. Ezeken azonban átsegít bennünket a másik két forráshely.

A vevő interesse-je esetünkben kétféleképpen képzelhető el:

Elsőszőr: Interesse a szerződés érvényben tartására, vagyis a teljesítésre; itt a vevő pénz egyenértékben mindent megkaphat, amit a szerződés érvényességének esetében meg kellett volna kapnia.

Masodszor: a szerződés meg nem kötéséhez fűződő interesse. Ebben az esetben meg kell kapnia mindazt, amivel akkor kellene rendelkeznie, ha a szerződés kötés külső / formális/ ténye nem következett volna be.

A pozitív és negatív interesse illusztrálására szolgáljon a következő példa. Ha az eladó a vevőnek már leszállított árut lényegbeli tévedés miatt visszakövetelte, akkor a szerződés érvényben tartására irányuló interesse, ha nem többen, de mindenesetre

a dolog értékének vételár feletti maradékában fog állni, míg az érvénytelenítésre irányuló interesse a szállítási költségek megtérítésének követelésében fog megnyilvánulni. Ha a megbízott 10 doboz szivart rendelt tévedésből egy tized helyett, akkor az előbbi abban a nyereségben, amit a az eladó 10 dobozra nyert volna az utóbbiig a csomagolási és szállítási költségek megtérítésében fog állani. Természetesen ez elesik akkor, ha a megbízott azonnal helyre igazította a tévedést. Az első fajtajuk interesse a szerződés érvényességét, a másik ugyanennek érvénytelenségét veszi alapul. Csak amennyiben a szerződés érvényes tudja a panaszos annak végrehajtását, vagy azt ami a teljesítésnél neki interesse-je követelni.

A második esetben nem amiatt éri szemrehányas az eladót, hogy a szerződés érvénytelen, hiszen azt nem ő, hanem a törvény érvényteleníti, hanem amiatt, hogy ő bár tudta, vagy tudnia kellett azt az okot, ami miatt az érvénytelenség bekövetkezett mégis megkötötte a szerződést és ezzel a ve-

vót megkérosi totta.

Per jogilag kifejezve ott az érvényességnek itt az érvénytelenségnek állítása jelenti a kereseti alapot, amelyet ha csak praesumptiokhöz nem nyulunk a panaszosnak kell bizonyítania.

Hogy az interessenek ez az ellentéte a római jogban, ha el is tekintünk a *misspecialis* esetünktől ismeretes volt azt világosan mutatják egyéb példák, nem is említve az *aedilici* kereseteket.

Az *actio reahibitoria* a negatív, az *actio quanti minoris* a pozitív szerződéses interessere irányulnak. Hogy melyik interesse fajta szolgál a mi esetünkben az *actio* emti tárgyául azt kétségkívül megállapítható az *Institutiokban* *Modestinus*tól átvett forrashelynek világos kitételéből: *quod eius interfuit ne decipiretur.*

Nem is volna érdemes erre a kérdésre több szót vesztegetni, ha egy újabb írónak eltérő véleménye nem készítené erre *Jheringet.*

Buchardi t.á. ugy gondolja, hogy a *Modes-*

tinustól vett forráshelynek " licet emptio non tenet" szavai abban az értelemben értendők, hogy " az eladás ténye, bár nem hozhat létre kötelmet magának az ígért dolognak a szolgáltatására, de minden esetre kötelezi az eladót az egyenértékben való teljesítésre!"

Ami azt jelentené: hogy más formában adnánk meg azt, amit az egyikben megtagadtunk.

Az egyenértékben való lerovás semmi egyéb, mint a teljesítés egyik fajtája - in natura helyett pénzben -.

Annál kevésbé lehet ezt éppen a római jogra alapítani, mert a római per alapelve szerint a panaszos követelése mindig a pénzbeli marasztalásra és sohasem magának a dolognak a szolgáltatására irányult.

Miféle gyakorlati különbséget jelentene akkor a mi esetünkben az, hogy a jog a szerződést érvényesnek, vagy semmisnek nyilvánítja ?

A panaszos mindkét esetben ugyanazt kapná meg és így az állítólagos érvénytelenség csak a

szavakkal való üres játékká lenne.

A másik író Savigny elkerüli ugyan ezt az ellentmondást azáltal, hogy következetesen érvényesnek tünteti fel a szerződést, de éppen ennek következtében jut egy nem kevésbé meggondolandó ellentétben a licet emptio non teneat szavakkal.

Egy római jogász sem támaszkodhatott volna ezekre a szavakra, abban az esetben, ha a teljesítési interessere akart volna keresetet adni a vevőnek.

Ezek a szavak tökéletesen tagadó értelműek, mert mi más, ha nem a feltételezett hatása volna a szerződésnek, ha a jogtudos érvényesnek ismerné el?

Ennek következtében világosan látható- írja Jhering - hogy a vevő, vagy nevezük mostantól fogva mivel nemcsak a fenti esetekre kívánunk ezután szorítkozni a panaszos csak a szerződés meg nem kötöttnek való tekintésére irányuló interesse alapján követélheti a szerződés megkötésétől / értve itt a

szereződés kötés tényét külső alaki értelemben / ré-
háramló károk megtérítését.

Ezt az interessel fogjuk most valami-
vel részletesebben tárgyalni.

A szerződésnek a panaszosra nézve hat-
rányos következményei részint, közvetlen kár okozás-
ban, részint olyan tényekben állhatnak, amelyekre a
szerződés érvényességében vetett hit adott alkalmat.

Az első eset minden különösebb érdekes-
ség nélkül való, egyrészt, mert az ilyenféle esetek
ritkák, másrészt pedig eltekintve a kérokozó dolog
megengedett retentiojától, itt szabályszerint az ac-
tio legis aquiliae alkalmazásának is helye van.

Mégis elképzelhetünk olyan eseteket
amelyekre ez az utóbbi nehezen volna vonatkoztatha-
tó. Így egyes forráshelyek szerint actio redhibito-
ria adható az eladott rabszolga által okozott kár meg-
térítésére is.

Vegyünk most a rabszolga helyett egy
ragályos betegséggel megfertőzött állatot, amely a

vevő állatját is megfertőzi.

Ebben az esetben a hibáról nem tudó eladó ellen nem nyújtható az *actio legis aquiliae*, másrészt viszont mivel a szerződés egy a tárgyban megnyilvánuló és az eladót terhelő tévedés miatt sammis, az okozott kártérítési költségek megtérítésére mégis megadott *actio redhibitoria* csak a mi jogtételünkkel támasztható alá.

A cselekedeteknek a hátrányos hatásai, amelyek a szerződés következtében érik a panaszoszt, vagy pozitív veszteségben, vagy elmaradt nyereségben állanak.

Az előbbihez tartoznak azok a költségek, amelyet a panaszos a szerződés megkötése, vagy teljesítése érdekében tett, vagyis a bályeg, közjegyzői, szállítási, csomagolási, feladási költsége illetékes borravalók stb. A vevő átalakításai a vásárolt dologon a bérlőnek a bérbeadó hazán eszközölt javításai, illetve megfordítva az esetek különbözősége szerint a mandatoriusnak a mandátum teljesítése érdekében

tett kiadásai, a panaszos által, aki egy az eladótól tárgyi tévedés folytán harmadik birtokostól is vándikált dolgot, tovább adott, az ő vevőjének nyújtott evictio költségek mind a fent említett kategóriába tartoznak.

A vélt szerződésnek a megkötése azonban a panaszos számára valamilyen nyereség elmaradásának következményeivel járhat. Ez pedig abban nyilvánulhat meg, hogy a szerződés kötés következtében valamely más kínálkozó alkalmat elutasított, vagy akár csak elmulasztott ilyen alkalom után nézni.

A kocsis, akit tévedésből nem a szándékolt napra rendelnek valahová, vagy a fogadó, akitnél cimtévesztés miatt szobát rendelnek, még ezáltal semmi pozitív kárt nem szenvednek, ha azonban mind a ketten a kocsi, illetve a szoba értékesítésére kínálkozó alkalmat szalasztottak el, úgy az elmaradt nyereség tökéletesen egyenlő lehet a készpénzbeli közvetlen veszteséggel.

Ilyen alkalom hiányában természetesen

a tévedés semmi hátrányos következménnyel nem járónak tekintendő.

A negatív interesse bizonyos körülmények között a pozitív interesse magasságáig is eljuthat.

A két utóbbi esetben mint láttuk a panaszosok ugyanazt kapják meg, amit a szerződés teljesítésének esetében követelhetek volna, de amint az eddigiekből nyilvánvaló teljesen más okból kifolyólag.

Az csak a pozitív kárra tekintettel lehetséges, amire kitűnő példa a fentebb közölt tévirat eset. Itt t.i. a megbizott / ha eltekintünk a provisióra irányuló igényünkről, amely pedig bizonyos körülmények között t.i. ha a megbizás teljesítése idő és munkabeli áldozatot követelt, szintén megokoltnak látszik / nem követelhet sem többet, sem kevesebbet, csak annyit amennyire a teljes érvényesség esetében igénye lehetett volna. / Jhering itt egy saját korában a napilapokban is tárgyalta köz.

ismert esetre céloz. Az történt ugyanis, hogy egy
Müncheni bankház nevezsük X-nek megbízta mondjuk Z
frankfurti bankházat tévirat útján, hogy számlájára
bizonyos jelentos mennyiségű értékpapírt adjon el.
A tévirat szövegezésékor bekövetkezett tévedés foly-
tán, azonban a "verkaufen" "ver"-je lemaradt. Így
Z bankház nem eladta, hanem a téviratban szereplő
kaufen kifejezés értelmében megvette a szábanforgó
értékpapírokat. A papírok árfolyamában bekövetkező
hirtelen esés után kb. 30000 forintos érték diffe-
rencia keletkezett./

Ennek következtében az is elfogadható-
nak látszana, hogy a kereskedő, akinek a nála 1/10-
ed doboz helyett tévesen rendelt és elküldött 10
doboz szivart visszaküldik, igényt támaszthatna az
elmaradt nyereség címén, feltételezve azt, hogy a
keresleti viszonyoknak megfelelőem ezt a mennyisé-
get, akkor biztosabban tudta volna eladni.

Csak hogy mint ahogy ez csak " lehetsé-
ges " volt akkor is éppen ugy lehetséges most is.

Más szavakkal: a nyereség lehetősége az ő számára nem veszett el, hane, csal elhalasztódott, ezt ő még utána pótolhatja, amit viszont a fenti példában a fogadás és köcsis nem tehet meg.

Mindenesetre meglehet, hogy a kereskedőnél is úgy alakulhatnak a körülmények, legalább is bizonyos kereskedelmi cikkeknl, hogy a látzat szerződés teljesítése, vagy az áru visszavétele körüli vita okozta mulasztás egyenesen a veszteség nélküli eladhatási lehetőség elszalasztását vonja maga után. / Ut oportunitatem entoris, cui venum dari potuit, perimere, mint ahogy ezt az I.33.4.3. de do-lo kifejezi./ Így pl. divatoikkek, amelyek közben kimentek a divatból, halak amelyek megromlottak, könyvek, amelyeknek közben már megjelent a II-ik kiadásuk, sorsjegyek ha közben megtörtént a huzás, és más effélák. Azt talán nem is szükséges megjegyezni, hogy míg ez az interesse követelés egyrésztől elérheti a teljesítési interesse magasságát, addig másrésztől semmire redukálódhatik, akkor ha a

megbizott a boltból kilépve rájön a tévedésére és azt azonnal helyesbíti, vagy a távollevők közötti szerződés kötésnél a visszavonó levél, vagy az íráshibának kiigazítása a címzetthez megérkezik még mielőtt az a teljesítést megkezdte volna.

Igy a látszat szerződésnek semmiféle külső objektív következménye nem lesz. Viszont ismeretes, hogy a belső subjektív körülményekért az az a csalódottság felett érzett bosszúságért nem nyújt kártérítést a jog.

V.

Az interesse tannak ez a fent adott kifejtése Jhering nevéhez fűződik. Kétségtelen, hogy a kérdés fejlődése mintahogy ezt Melliger is megállapítja szoros összefüggésben van azzal a barccal, amit az ugynevezett akaratú dogma és kijelentési dogma vivott egymással. Az előbbi a megegyező akaratok hiánya miatt a szerződést semmisnek tekinti és az igényt a szerződésen kívüli kártérítés területére utasítja, az utóbbi viszont nem a belső akaratok, ha-

nem a külső kijelentésnek egyezését tekinti a szerződés kötés döntő motivumának és így a szerződést érvényesnek tekinti.

A kettő közötti közvetítő áll a harmadik: a negatív interéssé.

Fentebb már láttuk Burchardinak véleményét ebben a kérdésben. Ő tehát a licet entio non teneat szavakat úgy értelmezte, hogy bár a teljesítés természetben lehetetlen az alperes köteles a kötelem tárgyul szolgáló dolog pénz egyenértékét a felperesnek szolgáltatni.

Hasonlóképpen láttuk Jheringnek vele szemben kifejtett remek érvelését, amely szerint az említett kifejezés ilyen értelmezése csak a szavakkal való lényegét kijátszó játék.

Kétségtelen, hogy ez így van ! De ha megvizsgáljuk magának Jheringnek az elméletét, akkor rákell jönnünk, hogy Burchardi teóriája tulajdonképpen nem más, mint egy merészebb kivitele az előbbi elgondolásnak.

Jhering maga is bele esik ebbe a fikcióba, amikor az érvénytelen szerződést bizonyos vonatkozásban érvényesnek tünteti fel.

De van ezenkívül más ellentmondás is Jhering elméletében. A vétségi elv tárgyalásánál ugyanis oda nyilatkozik, hogy egy szerződés kötés közben elkövetett vétség ugyanolyan következményeket kell, hogy maga után vonjon, mint a szerződéses culpa. Ezután a praemissa után nyilvánvalóan nem lehetett volna a konklúziót a negatív értesse irányába fordítani. Merthiszen a szerződéses culpa teljesítés követelésére jogosít fel. Jhering azonban tette magát ebben az esetben a logika kivételmain és helyes jogérzékének engedve bár az előzmények után az ő részéről az ellenkezője lett volna inkább természetesebb, a negatív értesse mellett döntött.

A kérdés történeti fejlődése pedig csakugyan beigazolta, hogy nem ezen a konklúzió kell változtatni. Sokkal inkább el kell ejteni " a culpa és a " beskatulyázás" gondolatát, mert a kérdés a mai

ugynevezett " okozási elv " / Verursachungsprincip/
szerint sem jut arra a sorsra, amitől Jhering fél-
tette, hogy t.é. egy elszigetelt jogi különlegesség
lesz. Mert ígyis bele tud helyezkedni abba a modern,
bizonyos szempontból sokkal rugalmasabb elméletbe,
ami felé az újabb törvénykönyvek hajlanak és amit
oly klasszikus rövidséggel fejez ki a francia codex:
mindenki felel a kárért, amelyet okoz.

DEBRECENI ÉRTÉKESÍTŐ KÖZVETÍTŐ
1962. 192. számú kiadás